

בישראל של היום ז'בוטינסקי היה סמולן

יעקב שביט ודימיטרי שומסקי

15 באוגוסט 2018

"בארץ ישראל יימצאו תמיד, מחוץ לעם היהודי, גם בני עם שני", כתב זאב ז'בוטינסקי בשנת 1937. כמי שהשתתף בניסוח תוכנית הלסינגפורס מ-1906 (שנועדה להסדיר את מעמדם של המיעוטים הלאומיים באימפריה הצארית), הוא היה מוכן "להישבע בשמנו ובשם צאצאינו, שאף פעם לא נפר את שיווי-הזכויות הזו ולא ננסה לדחוק את רגליו של מישהו או לדכא את מישהו".

שאלת המיעוטים הלאומיים, כתב ז'בוטינסקי ב-1912, "היא מן החשובות ביותר בחיי עם ועם; היא תובעת מן המחוקק עיון בכל פרטיה ודקדוקיה". לאורך כל הדרך הוא נשאר נאמן לעיקרון לפיו מיעוט לאומי זכאי לממשל עצמי, ואף ניסח בפירוט רב את התחומים של הממשל העצמי הזה.

במלים אחרות, ז'בוטינסקי ניסה לנסח את הגבול בין הריבונות של הרוב הלאומי, הקובע את צביונה של המדינה וגם את מדיניותה, לבין זכותו של המיעוט לחיות על פי דרכו, כלומר לקיים חיים אוטונומיים. כלומר, הרוב קובע את צביון המדינה, אבל בה בעת מאפשר אזורי מפגש ואוטונומיה רחבה, בתנאי שאינה פוגעת בריבון. לפי זה, לרוב יש זכויות יתר בתחומים שונים, אבל הוא לא

רק מכיר בקיומו של המיעוט ובזכותו לבטא את ייחודו הלאומי, אלא גם מבטיח לו בחוק שוויון זכויות אזרחי.

את התפישה הזאת ניסח ז'בוטינסקי הן כדי להסדיר את מעמדם של המיעוטים הלאומיים היהודיים במדינות לא־יהודיות, והן כדי להבטיח את זכויותיו הלאומיות של המיעוט הערבי במדינה היהודית. כך, ב-1911, בשעה שהימין הלאומני הפולני ברוסיה הצארית טען כי למיעוט יהודי כקבוצה לאומית אין מקום בפולין העתידית, ז'בוטינסקי קבע בתוקף: "כן, בפולין שני לאומים, והערים הפולניות, קרי מוקדי התרבות המקומית, שייכות לשני הלאומים כאחד. צד אחד (כלומר הפולנים) לא יאהב את זה, הצד האחר ישמח; הצד האחד יטען אלה הם המלוכלכים החדשים שזה מקרוב באו פולשים לגן הדובדבנים, אבל הצד האחר יראה בכך ניצחון עקרונות הדמוקרטיה [ו]שוויון הגזעים בקרב האנושות. כל אחד יחוש על פי דרכו, אך לא התחושות הן העניין כאן, כי אם העובדות. פולין היא ארצם של הפולנים והיהודים, ובכלל ארצם של כל אותם הלאומים אשר חיים בה".

ב-1926, כאשר נדרש לשאלת דמותה העתידית של המדינה היהודית, לאחר שיתבסס בה רוב יהודי, התייחס ז'בוטינסקי מפורשות לדבריו על הסוגיה הפולנית־יהודית, כאל מודל חוקתי שראוי לאמץ להסדרת היחסים בין הרוב הלאומי היהודי למיעוט הלאומי הערבי: "ארץ־ישראל העתידה צריכה להיות בנויה, מבחינת הזיקה המשפטית, כמדינה 'דו־לאומית'. ולא רק ארץ־ישראל. כל ארץ שיש בה מיעוט אתני, ולו הקטן ביותר, אך בעל הכרה לאומית, תצטרך, אחרי ככלות הכל... להתאים את משטרה המשפטית לעובדה זו וליהפך למדינה דו־תלת־לאומית או בת ארבעה לאומים... כותב השורות האלה כתב משכבר

ימים, שפולין... היא 'ארץ הפולנים והיהודים', ועליה להיות בנויה, מבחינת הזיקה המשפטית, כ'חבל-ארץ של שני עמים'."

הראיה שלא נסוג מהשקפה זו עד אחרית ימיו היא ספרו האחרון, "חזית המלחמה של עם ישראל" (שנדפס בעברית ובאנגלית ב-1940), בו שירטט את דמותה של המדינה העתידית. בין היתר הוא וקבע, כי "יש להנהיג את עקרון שיווי הזכויות בשביל כל האזרחים מכל הגזעים, הדתות, השפות או המעמדות, ללא כל הגבלה, בכל שטחי החיים הציבוריים בארץ". ועוד: "בכל קבינט שבו ישמש יהודי כראש ממשלה, יהיה סגן ראש הממשלה — ערבי, וכן להיפך", ו"השפה העברית והשפה הערבית תהיינה שוות בזכויותיהן ובתוקף החוקי שלהן".

הדברים נכתבו בשעה קשה לעם היהודי, בעת שנרדף והיה חסר אונים. חוק הלאום לעומת זאת, נחקק על ידי ריבון רב כוח. והנה, דווקא החוק הזה חושף לא רק לאומנות, אלא גם חוסר ביטחון אימננטי, שאותו החוק מבקש לרפא באמצעות שורה של הצהרות סימבוליות. הוא לא מסתפק, למשל, בקביעה שהרוב היהודי במדינת ישראל הוא שקובע את צביונה, אלא נדרש להמציא הגדרה חדשנית — לא רק בתולדות הציונות אלא גם בתולדות עם ישראל — "מדינת הלאום של העם היהודי". כמובן, בלי לשאול את פיו של "העם היהודי" אם מדינת ישראל היא מדינת הלאום שלו.

אם הנשבעים בשמו של ז'בוטינסקי היו טורחים לעיין בכתביו, וקוראים את דבריו על החובה להגדיר בחוק את זכויות המיעוט, הם היו מוקיעים אותו כ"סמולן". ואפשר להניח שאם ז'בוטינסקי היה מתבונן בראשי הליכוד מצטלמים על רקע תמונתו, הוא היה אומר להם: "אתם לא בני".

פרופ' שביט היה ראש החוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל אביב